

El pèsol

(ALDC, IV, 864. El pèsol)

Ens referim al ‘fruit de la planta lleguminosa *Pisum sativum*, petit, verd, globulós, que va dins una tavella’. El mot general és *pèsol* (amb les var. perifràstiques *pèsol de sopa* 113 i *pèsol estirabecs* 116), der. del llat. PISULUM, dim. de PISU ‘pèsol’; var. *pevo* 4, 9, 11, amb caiguda de la [z] intervocàlica i inserció de la *v* ([β]) antihiàtica, substituïda per [g] en *pègol* 101; *peso* ← oc. *pese*, *pes* 7, amb un singular format a partir del plural *peses*, també d’influència occitana; el men. *fesol* (< FASEOLU ‘mongeta’) és resultat d’una interferència de *pèsol* amb *fesol* ‘mongeta’, com *pesol* 146 ho és pel canvi d’accent; l’alg. *bísol* 85 és un manlleu al logodorès *písulu*, amb conversió de *p > b* per fonosintaxi, fenomen propi del sard (*su písulu > su bísulu*, *sa pruna > sa bruna*, *sa brua*).

Xitxero és un der. de CICERE ‘pèsol, guixa, cigró’, probablement amb tractament mossàrab de la *c* i de la *ĩ > [i]* (DECat), interpretació ajudada per l’and. i cast. de Cuba *chícharo*, però la doc. tan tardana del mot (s. XIX) no l’afavoreix; *xitxol* 74 s’ha modificat atret per *pèsol*; *xitxarel·lo* ‘xiquet bellugadís; noi de primera volada’ podria ser un manlleu a l’it. *cecerello* (DCVB).

Bisalto és pres de l’arag., on és mossàrab (< BIŠŠAUT < llat. PISUM SAPIDUM ‘pèsol saborós’), amb les var. *guisalto* 138 i *guisante* 93, amb equivalència acústica B = G o homonimització

amb *guija* i/o *guisar*; notem també *bealta* 101, amb pèrdua de la -s-.

Altres mots locals: *arvella* 87, 93, 94, 98, 100, 104, que prové del llat. ERVILIA ‘petita llentilla, varietat de guixa o veça’, der. de ERVUM ‘llentilla; erb’, i el der. *arvellola* 90, amb el suf. dim. -ola. *Tirabecs* 113 (Labèrnia, 1839) i *estirabecs* 39, de “estira el bec, per la forma allargassada i com alada de la tavella d’aquest llegum” (DECat), amb imatges semblants en l’oc. *pese becut*, *pese ponchut*, o en el gascó *seze bec*, *seze becüt* (*ceze* < CICERE); de formació semblant deu ser *estiragassó* [*estrigassó*] 81, potser der. de *estiregassar*. *Guixó* 149 (var. despatalitzada, *guissó* 149), dim. de *guixa* (oc. *geissa*), d’origen obscur. *Llegum* 24, metonímia *totum pro parte*, der. del llat. LEGUMEN ‘llegum de tavella’.

Recordem que alguns dels noms esmentats corresponen a varietats de pèsols.

Notem el caràcter pràcticament universal de *pèsol*, amb una de les seves var. *peso*, pròpia del ross., i una altra, *fesol*, del men., mentre que *bisalto*, d’expansió arag., es troba en àrees frontereres occidentals.

Són mots normatius *pèsol*, des del DG_I, 1932, i *xitxero*, des del DIEC_I, 1995.

